

УДК 811.161.2 –112“13/17”:81 (477) “19/20”(092)

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ Л. М. ПОЛЮГИ

Уляна Добосевич

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра української мови імені професора Івана Ковалика,
вул. Університетська, 1/234, Львів, Україна, 79001,
тел.: (0 322) 239 47 17
e-mail: u-lana@hotmail.com*

Із наукової спадщини професора Л. М. Полюги виокремлено праці, присвячені проблемам історії української мови, проаналізовано основні напрями досліджень та головні ідеї цих студій. Професор був серед тих мовознавців, які пропагували концептуально новий підхід до осмислення і викладання історії української мови, що ґрунтувався на україноцентричних ідеях, які набувають актуальності у сучасних умовах.

Ключові слова: історія української мови, українська літературна мова, Лев Михайлович Полюга, абстрактна лексика.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2020.72.10860>

Окреслення проблеми. Наукова спадщина українських мовознавців, які закладали підвалини сучасної концепції у вивченні історії української мови, на сьогодні ще остаточно не осмислена. Це стосується насамперед тих учених, які у своїй науковій праці опинилися на межі тоталітарного радянського та незалежного українського періодів розвитку науки. Діахронне вивчення процесів творення української (літературної) мови особливо активно піддавалося впливові чужої ідеології, а тому важливо простежити, як відбувалося вивільнення від цього ярма. Одним із таких учених є Л. М. Полюга – автор низки праць з історії української мови. Саме цей аспект його наукового доробку стане предметом викладу в статті.

Актуальність дослідження зумовлена потребою узагальнити науковий доробок професора Полюги в галузі історії української мови, виокремити ті його ідеї, які були і залишаються на часі, особливо сьогодні – в умовах інформаційної війни, коли українська мова в її теперішньому функціонуванні та в історичному аспекті знову стає одним із найважливіших чинників національної безпеки.

Мета статті – дати комплексний огляд та аналіз основних публікацій Л. М. Полюги з проблем історії української мови.

Новизна полягає в тому, що на сьогодні в історії українського мовознавства наукова спадщина професора комплексно не досліджена. Пропонована стаття окреслить напрями, ідеї, висновки вченого, що стосуються історії української мови.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Життєвий шлях та наукова спадщина Л. М. Полюги частково досліджені. Значення його наукового доробку та у цьому контексті насамперед лексикографії викладено в “Історії українського мовознавства” С. П. Бевзенка [3: 70, 5, 209, 211], однак праці, проаналізовані у

запропонованій статті, на той час ще не були написані й опубліковані. Окреме гасло в енциклопедії “Українська мова” присвячене коротким біографічним відомостям та науковим зацікавленням вченого [7: 466–467]. Вичерпну інформацію щодо публікацій професора (перелік праць, укладений і за хронологією, і тематично) та короткі відомості про нього станом на 2000 р. містить біобібліографічний покажчик “Лев Полюга” [10]. Постать видатного мовознавця вписана у контекст історії Львівської Академічної гімназії [23]. Квіткою на могилу професора Полюги став некролог О. А. Сербенської [24]. 2013 року колектив відділу української мови Інституту українознавства ім. І. Крип’якевича, де працював Левко Михайлович, уклав збірник, присвячений його світлій пам’яті, у передньому слові до якого Оксана Сімович передала усю глибину і складність праці мовознавця-історика: “Для науковця, який живе не тільки у теперішньому XXI, а й у світі українця XIV–XVII віків, мабуть, час містичним чином повертається і завмирає. Осягнути небачене для сучасної людини – чи не в цьому особистий подвиг мовознавця?” [13: 7]. Праця професора вже пошанована і високо оцінена, однак ще належить осмислити окремі аспекти його наукового доробку.

Виклад основного матеріалу. Левко Михайлович Полюга належить до тієї генерації українських учених, які залишили глибокий слід у мовознавстві своїми ідеями та їх активним втіленням у статтях, монографіях, словниках. Діапазон його наукових зацікавлень широкий. Це лексикографія, лексикологія, стилістика, словотвір і морфеміка, термінологія, окремі проблеми ономастики, граматики та правопису. З-поміж мовознавчих галузей професор віддавав перевагу лексикографії, про що свідчить низка словників, які вчений уклав персонально або у співаторстві. Праця над історичними словниками, яка тривала і сьогодні продовжується у відділі української мови Інституту українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, надихала його до захоплення історією мови, бо важко залишатися осторонь проблем формування мови в діячності, працюючи з давніми писемними текстами. Ще однією спонукою до історичних досліджень стало викладання цієї дисципліни на філологічному факультеті Львівського державного університету імені Івана Франка. Це захоплення було виплекане на благодатному ґрунті праці з давніми писемними текстами та плідного спілкування з Лукією Гумецькою, Іваном Керницьким, Антоном Генсьорським, Дмитром Гринчишином, Ярославом Закревською, Уляною Єдлінською, Лідією Коць-Григорчук, Василем Німчуком, Інною Чепігою, Олексом Горбачем та іншими колегами-науковцями, які вже стали класикою української науки, залишивши помітний слід в історії української мови.

Левко Михайлович належав до когорти вчених, для яких історія української мови була, мабуть, найбільшою любов’ю і в часи радянського ідеологічного пресингу найбільшим болем. На початку 1990-х років у цій царині, яка найбільше постраждала від чужої ідеології, вже почали проростати міцні пагони української науки. Низка праць, з-поміж яких – монографії [15; 26; 29; 32; 33], практичні посібники для студентів [2], статті [4; 11; 14; 30], хрестоматії [8] та інші, підготовані в Україні та в діаспорі, засвідчила не лише зацікавленість цією проблематикою, але й глибоке бажання і розуміння того, що ця мовознавча галузь потребує нових підходів в описі та осмисленні мовних явищ і тенденцій.

У цьому контексті цілком закономірною є доповідь, а згодом і поява статті вченого у контексті II Міжнародного конгресу україністів, який відбувся у Львові у серпні 1993 року, під промовистою назвою “Деформоване висвітлення історії

української літературної мови в часи радянського тоталітаризму” [17]. Однією з нагальних потреб українського мовознавства було позбутися тих радянських ідеологічних нашарувань, які спотворювали об’єктивні історичні процеси і таким способом викривляли історію української мови, що можна було простежити в широкому діапазоні видань радянської епохи – від академічних наукових до підручників з історії української літературної мови [9; 16]. Важливо було виявити насамперед найбільш брехливі тези радянської-російської історіографії і, спроектувавши їх на історію формування української мови, працювати над їх науково виваженим та аргументованим запереченням. Серед цих тез професор Полюга виокремив такі: 1) українська мова почала формуватися у період XIV–XV ст., а передувала їй т. зв. давньоруська мова – “спільна колиска”, у якій “старшим братом” вважали російську мову, а звідси впливали ще дві тези – 2) необ’єктивна періодизація історії становлення української мови як літературної та 3) в українській історичній лексикографії вважалося недопустимим укладати словники з XI ст. (з огляду на це можна пояснити назву “Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.” – по-іншому колектив укладачів, серед яких був і Левко Михайлович, не міг назвати цю фундаментальну працю); 4) повсякчас розвивали думку про “благодіючий” вплив російської мови на розвиток української, а особливо активно про це йшлося з середини XVII ст., а як наслідок – ігнорували внесок українських вчених, називаючи їх “вітчизняними” (тобто російськими); 5) теза про відсутність тягlosti між давніми і новими періодами творення літературної мови, по суті, руйнувала весь кількасотлітній мовотворчий доробок українців; 6) щодо періоду XIX – початку XX ст. обходили увагою величезну мовотворчу працю П. Куліша, родини Старицьких, О. Олесья, М. Вороного, М. Грушевського, членів НТШ тощо; 7) не було об’єктивно висвітлено процесів становлення і розвитку української термінології – важливого сегменту повноцінної літературної мови; 8) поза дослідженнями радянських мовознавців опинилися цілі пласти української історії XX ст. – період національно-визвольних змагань 1917–1920-х рр. та 30-ті рр. – час, коли переслідували і винищували українських мовознавців. Це лише найважливіші тези, які узагальнив та оприлюднив Левко Михайлович. Варто при цьому наголосити, що у своїй подальшій праці він їх активно спростовував і своїми дослідженнями, і як науковий керівник кандидатських дисертацій. Теми дисертацій, які пропонував професор, теж не випадкові – можна стверджувати, що, готуючи молоде покоління науковців, він орієнтувався саме на гостру потребу повернути забуту чи й взагалі зігноровану у радянські часи українську писемну спадщину, репрезентовану, зокрема, релігійними пам’ятками давніх і нових часів, у яких можна було віднайти щедрі скарби української мови [5; 27; 31]; розкрити питома українські особливості та їх природу на різних рівнях мовної системи в синхронному та діахронному аспектах [1; 6; 12; 25]. Відтак, можна вбачати саме в цій публікації професора своєрідну “точку неповернення” і одночасно “точку старту” нового – українозорієтованого, об’єктивного, державотворчого – підходу до висвітлення різних проблем формування української літературної мови. З часу публікації цієї статті минуло майже 30 років – і той переліг, який пропонував професор Полюга з одним думцями, розрісся і дає щедрі урожаї. Однак особливо зараз, в умовах інформаційної війни, ці тези стають своєрідними координатами і кордонами для істориків української мови.

Панорамний погляд на українське літературно-писемне мовотворення – це стаття Л. Полюги “Українська мова у процесах духовного відродження українського народу (про збереження і тягlostь національної свідомості)”, яка поряд з іншими

працями професора початку 90-х років ХХ ст. стала нарисом історії української мови в україноцентричному аспекті. Це огляд тих мовотворчих тенденцій, які стали визначальними для української мови в широкому аспекті взаємозумовлених мовного та національного комплексів через оптику національної свідомості. Автор концептуально окреслив значення мови і шляхи її розвитку на тлі української історії так: “В українській історії процеси виборення волі та існування мови якнайщільніше переплетені. Українська мова в процесі формування нації, національної свідомості була початковим і часто основним чинником в цьому відношенні” [22: 208]. Тому, зрештою, в тоталітарній ідеології щодо історії української мови не знайшлося місця тим тенденціям, явищам чи навіть особам, які впливали на становлення самодостатнього, незалежного українського стрижня. За основу взято історіософську концепцію М. Грушевського, згідно з якою соціальні, культурні, антропологічні та психологічні фактори в історії спрацьовують, стимульовані саме мовою як об’єднавчим чинником. Далі автор запропонував короткий огляд поняття загальнонаціональна/загальнонародна мова з представленням деяких її самотніх рис на різних рівнях мовної системи. Особливий акцент – на тяглоті, а відтак давності цих мовних ознак, які передаються через покоління різними шляхами. Ці шляхи так чи інакше теж пов’язані з усним чи писемним функціонуванням мови і доповнюють до сучасності “незагублені рештки пережитих періодів”.

Для охочих пізнати історію української мови важливим джерелом повинна стати писемна фіксація української мови від найдавніших часів. Левко Михайлович у цьому аспекті наголошував на руському періоді, у межах якого поряд із церковнослов’янською функціонувала і руська-українська писемна традиція: “Нічим іншим, як бажанням писця виявити свою приналежність до єдиного існуючого русько-українського етносу, не можна пояснити вкраплення зразків живої народної мови киян у суворі канони традиційного письма церковнослов’янських текстів. Рукою таких писарів водила, ймовірно, етнічно зріла свідомість, що характеризувала їх як гідних представників свого народу” [22: 213]. Ця теза для мовознавця викристалізувалася під впливом праць українських вчених Л. Булаховського, І. Огієнка, О. Горбача, А. Генсьорського, а вже з 90-х років знайшла своє поглиблення у численних студіях, присвячених аналізу найдавніших писемних пам’яток крізь призму вживання народнорозмовних рис. Для професора важливо було підняти пласт релігійного письменства у цьому ж ракурсі, щоб через виявлені мовні ознаки аргументувати тезу про українське релігійне середовище як таке, що належало до загальноєвропейського релігійно-культурного простору, перейнятого духом Відродження – Гуманізму – Реформації, і цим докорінно відрізнялося від московського: “Риси українського етнічного самоусвідомлення простежуються і в найконсервативніших писемних пам’ятках – конфесійній літературі, де збереження традицій церковнослов’янської мови вважалося священним правилом, особливо для московського кліру... Незважаючи на ці пуритичні тенденції, українські церковні книги перекладаються писемною українською мовою. Це зумовлювалося тою обставиною, що Київська митрополія була самостійною, українські церковні верховні діячі та теологи, як представники свого народу, вважали за необхідне запропонувати народові зрозумілі йому священні книги” [22: 214]. Тяглість мовотворчих процесів, що ґрунтуються на народнорозмовній основі, не переривалася і в наступні століття – аж до початку ХІХ ст., коли жива мова стає домінантною базою для витворення національної літературної мови. Для Л. М. Полюги важливо

було наголосити те, що від перших писемних текстів Русі і до Івана Котляревського ця основа – незмінно українська.

Період ХХ ст. – складний, багатогранний і неоднорідний щодо тенденцій літературного українського мовотворення. У цих часових рамках 20–30-ті роки виявилися в історії мови або замовчувані, або інтерпретовані надто однобоко. Тому важливо висвітлювати саме ті сторінки, які позначені протистоянням радянській диктатурі в мовних питаннях, бо це саме та історія мови, яка закорінена в національну свідомість. В. Ганцов, М. Гладкий, Г. Голоскевич, П. Горещкий, О. Ізюмов, А. Кримський, О. Курило, О. Синявський, К. Німчинов, С. Смеречинський, М. Сулима – це імена, які необхідно не просто повернути в лоно української історії мовознавчої думки, але й відвести їм чільне місце як борцям за незалежність. Не оминув увагою автор і лексикографію ХІХ та ХХ ст. як один із чинників збереження української мови та стримування росіянізації.

Розуміючи велику роль релігійного фактора, Левко Михайлович дає лаконічну, але глибоку ретроспективу функціонування української мови у цій сфері, наголошуючи, що віра була, по-перше, чинником збереження національної свідомості і, по-друге, у поєднанні з мовою стала потужною зброєю утвердження українства. При цьому він чи не вперше в українському історичному мовознавстві порушив проблему, яка ще й досі чекає свого глибокого осмислення – роль греко-католицької церкви як інституції, яка в Галичині, окрім релігійної, виконувала ще й місію збереження та поширення української мови. Варто наголосити на тому, що Левко Михайлович толерував усі конфесійні напрями, бо для нього вищою була присутність у них національного українського духу і мови як виразника цього духу: “Кожен неупереджений і хто логічно думає про об’єктивні факти національної історії, розуміє, що мова може йти тільки про ті релігійні корені, які хоч і штучно переривалися недругами українського народу та української церкви, все ж сягали часів... Володимира, і йшли через українську-руську Київську митрополію... та всі наступні автокефальні православні митрополії, які вважали себе приналежністю українського народу, його духовності та мови, з одного боку, та греко-католицькі, з іншого, бо ці останні... ніколи не поривали з національною приналежністю і водночас розвивали ці ж національні традиції, які заклав святий Володимир, а продовжували митрополит Іларіон, І. Галятовський, В. Липківський, А. Шептицький, Й. Сліпий” [18: 444–445]. У підсумку вчений зробив висновок про українську мову “як стійку національну силу”, яка була і залишається в українській історії об’єднавчим, ідентифікаційним та рушійним чинником.

Л. М. Полюга високо цінував роль особистості в контексті розвитку української мови та відкривав і поширював їхні ідеї, які стосувалися передусім питань українського мовотворення. Це були багатогранні постаті, які так чи інакше стали причетними до української мови, попередники і сучасники професора – І. Франко, І. Ковалик, Т. Возний, С. Єфремов, І. Огієнко, В. Щурат, М. Возняк, О. Довженко, Є. Тимченко, М. Шашкевич, Б. Кобилянський, М. Грушевський, І. Крип’якевич, О. Царук та інші.

Одна із проблем історії української літературної мови, що її окреслив Л. Полюга, полягає в тому, що у сучасному мовознавстві традиційно вивчають вплив інших мов на становлення української, однак значно менше уваги приділяють зворотним процесам – тим явищам, які постають в інших мовах через вплив української. Якщо дивитися на цю проблему ще й в історичному аспекті, то вимальовується справді значне поле для студій. Одна із таких стала відомою завдяки

рецензії Левка Михайловича на розвідку Петра Цимбалістого “Українські мовні елементи в російській мові (1680–1760)”. Об’єктивно українсько-російські мовні контакти можна розглядати як одну із тенденцій у розвитку української мови з другої половини XVII ст. – як наслідок приєднання Лівобережжя до Московії. У цей час рівень української культури, освіти, книгодрукування значно переважав московський, а відтак статус української мови та ступінь її писемного опрацювання був незмірно вищий. Часові межі, окреслені у монографії, якраз охоплювали той період, коли українська мова мала вирішальний вплив на становлення російської, а українців-русинів сприймали у європейському контексті як представників культури, яка “прислужилася до світового прогресу” [19: 16]. Таке зіставлення рівнів розвитку ламало ті стереотипи, які були нав’язані російською історіографією. Професорові було важливо не лише викласти цю концепцію, але й аргументувати її низкою фактів та роздумами щодо них. Виступаючи у ролі рецензента, Левко Михайлович не лише дав кваліфіковану фахову оцінку праці П. Цимбалістого, але й висловив низку власних спостережень щодо поставленої проблеми. Тому жанр рецензії у нього перетворюється у роздуми. Українці виявилися потужним інтелектуальним середовищем, у якому мала змогу багато почерпнути російська культура в цілому і мова зокрема. Працю над церковними книгами (з огляду на свою фахову спроможність це робити) провадили українці, звідки і варто виявляти українські орфографічні особливості в контексті російської мови; у зв’язку із цим також у проповідницько-ораторську прозу і через перекладну літературу і мистецтво співу в Московію потрапив стиль бароко. Використання інтелектуального потенціалу українців, які кількісно і якісно домінували в російській науці і культурі, мало цілком конкретні статистичні параметри, які, опираючись на архівні матеріали, автор навів в аналізованій розвідці. Це були співаки і музиканти (в тім числі – і бандуристи при дворі Катерини II), префекти Московської академії, університетські ректори, академіки, співробітники Колегії іноземних справ тощо. Такий репрезентативний склад був наслідком переманювання або насильного вивезення інтелектуалів, які в силу обставин змушені були працювати на розвиток чужої держави. Це характеризувало політику Московії-Росії щодо українського розумового ресурсу – максимально винищити його різними засобами на українських землях і спрямувати на розбудову імперії. На такому тлі простежується вплив української мови на російську, зокрема в лексиці. Петро Цимбалістий уклав реєстр слів (усього – 614 одиниць) і за писемними джерелами та часом їх фіксації зробив висновки про первинне їх використання в українських писемних пам’ятках, а вже значно пізніше (з різницею у століття) – у російських. Професор Полюга високо оцінив таку значну за обсягом і складну щодо методів працю свого колеги, називаючи студію над кожною лексичною одиницею “глибокими лексичними новелами”. Як лексикограф і історик мови, він переконався у достовірності висновків, коли кожне реєстрове слово перевіряв за картотеками Історичного словника Є. Тимченка і Словника української мови XVI – першої половини XVII ст. У підсумку рецензент вказав на важливість цієї праці для різнопланового та об’єктивного вивчення українсько-російських мовних контактів, а також наголосив на необхідності запровадити висновки Петра Цимбалістого у викладанні історії української мови у вищій школі.

Однією з базових для осмислення історичних процесів у літературному мовотворенні є стаття Л. Полюги “Співвідношення понять українська національна та українська літературна мови” [20]. Необхідність розмежування цих двох форм

існування мови, попри те, що вони, на думку автора, однаково є виразниками національної свідомості, духовного життя та інструментом у визвольних змаганнях, є очевидною. За визначенням професора, українська національна мова – це мова української нації, що репрезентує всі його етнолінгвальні спільноти як у сучасних державних кордонах, так і за їхніми межами – чи то на теренах, де жили предки давніх українських племен (Берестейщина, Підляшшя, Надсяння, Білгородська та Курська області Росії), чи то у місцях, куди вони потрапили добровільно чи примусово у різні часи та за різних обставин – Кубанщина, Зелений Клин, Далекий Схід, північ Росії, низка країн Європи та Америки, Австралія. Саме таке – географічно зорієнтоване – окреслення цього феномена насправді має на меті розкрити глибший рівень його розуміння. Ідеться не лише про територію – за цим стоїть історично зумовлені міграційні рухи українців, які в умовах чужих держав зуміли зберегти рідну мову. За кожною географічною системою координат стоїть непроста, часом кривава історія, у якій мовний чинник виявився надпотужним. Поряд із просторовим (територіальним) фактором професор виокремив і часовий, пов'язаний зі спільністю діахронних (історичних) процесів мовного розвитку. Такий діапазон зумовлює те, що “українська національна мова є явищем живим, мінливим, дуже чутливим” [20: 179]. Літературна мова має свій шлях становлення як вища форма, що виникла у процесі розвитку національної культури. В українській історії мовотворення літературна мова органічно впливає із загальнонародної, однак у минулому це не завжди було так – функції літературної (а точніше – писемної, бо ідеться про діахронію) у різних етносів могли виконувати і чужі мови.

Якщо зіставляти диференційні ознаки національної та літературної мов, то можна прийти до кількох узагальнень: 1) літературна мова – одна із найбільш досконалих форм національної мови; 2) національна мова багатством своїх виявів завжди буде випереджати літературну з огляду на ширші можливості збагачення з різних джерел; 3) нормативність – ознака, яка притаманна і національній, і літературній мовам, причому в літературній мові вона проявляється більш герметично і є кодифікованою та узаконеною; 4) національна мова має значно ширше поле варіативності. Щодо останньої ознаки Л. Полюга суголосно з іншими вченими [28] стверджував, що в українській літературній мові внаслідок різних історичних обставин витворилися два варіанти – східноукраїнський та західноукраїнський, які проявляють відмінності на різних мовних рівнях. Якщо для літературної мови ці варіанти час від часу (наприклад, у кінці XIX ст. – першій половині XX ст. це спричинило мовні дискусії чи радянською мовною політикою зумовило репресії галицького різновиду) ставали певними перепонами на шляху до її формування в уніфікованому руслі, то для національної мови вони були всього лиш одним із виявів багатогранності. Ці постулати є базовими при вивченні історії української мови.

Значну кількість студій Л. М. Полюга присвятив аналізу мовних (а разом із тим – текстологічних, палеографічних) особливостей писемних пам'яток. Імпульсом до зацікавлення стала праця над картотекою до Словника української мови XVI – першої половини XVII ст. Це один із яскравих періодів в історії становлення української мови, позначений мовотворчою енергією саме в контексті релігійного письменства. Окремі тексти вже були предметом вивчення істориків мови, однак в інтерпретації Левка Михайловича вони розкрили нові свої грані. Інші увійшли в науковий обіг саме завдяки публікаціям професора. Це Нягівські повчання, Пересопницьке Євангеліє, Учительне Євангеліє Каліста, переклад Іоана Касіяна “Про устави монастирські”, Троянецьке Учительне Євангеліє тощо. Така активна

популяризація українських писемних джерел переважно релігійного змісту відкривала нові можливості для дослідників, заповнюючи ті прогалини, які виникли в часи залежності українського історичного мовознавства від радянської ідеології. Характеристика цих писемних текстів була різною – і щодо історії створення, і в аспекті фонетичних, морфологічних, лексичних ознак, і під кутом зору стилістичних особливостей, і в ракурсі спадкоємності традицій. Спільним завжди залишалося одне – при всій різноманітності ці пам'ятки були поєднані належністю до української культурної спадщини, а тому є свідками історії української мови.

Кульмінацією наукового доробку Л. Полюги в контексті історії української мови є монографія “Українська абстрактна лексика XIV – першої половини XVII ст.” (1991). Ця фундаментальна праця стала підсумком і узагальненим баченням вказаного періоду з погляду формування літературно-писемної мови через викристалізований пласт абстрактної лексики, бо наявність цього лексико-семантичного шару свідчить про високий рівень у її розвитку. Промовистим став епіграф, взятий із праці Івана Франка “Теорія і розвій історії літератури”: “Аж там, де в цивілізаційному поході являється письмо, до нас починає промовляти душа чоловіка безпосередньо, устами до уст, і ми відразу здобуваємо можливість заглядати в душу, в чуття, змагання, радощі і смутки прадавніх, давно загиблих і забутих поколінь”. Левко Михайлович із властивою йому вишуканістю і глибиною зумів дібрати такі Франкові слова, де сфокусовано два ключові поняття – письмо і душа, навколо яких вибудовує мету монографії. Хронологічні рамки, у межах яких дібраний матеріал, не випадкові – автор окреслює їх як той етап розвитку літературно-писемної мови, у якому 1) можна цілісно сприймати масив абстрактної лексики та 2) він є вирішальним у формуванні основних систем української мови.

Кожна структурна частина монографії зокрема становить цілісну і одночасно завершену студію. Перший розділ – “Абстрактність слів” – це теоретична основа, яку можна застосувати при дослідженні цього явища як у синхронії, так і в діахронії. Діахронний аспект має низку особливих методів, пов'язаних із контекстуальним аналізом, етимологією, діалектологією. Наведено кілька наочних прикладів застосування цих методів, які насамперед використовують у лексикографічній практиці для окреслення семантики слова на певному історичному проміжку, причому семантична структура аналізованого слова може змінюватися залежно від різних, часто екстралінгвальних, впливів. Це своєрідна лабораторія, у якій дослідницька практика поєднується з глибоким аналізом, у результаті чого показано, як “слово проходить великий шлях, поки в ньому утвердиться те чи інше абстрактне значення” [21: 21].

У другому розділі висвітлено шляхи формування абстрактної лексики української мови та способи її поповнення. Л. Полюга простежує цей процес від праслов'янської мови, звертаючи увагу на градацію значень від конкретного до абстрактного. Промовистими є приклади лексем *мука*, *гнів*, *печаль*, які етимологічно пов'язані з конкретними речовинними іменниками, або *горе*, походження якого споріднене з дієсловом *горіти* – *згарище*, чи *стид*, що має відношення до семантичного поля *холод* (порівняймо *студений*). Ці та інші лексичні одиниці, які перебувають у полі зору автора, виразно ілюструють спадковість у поєднанні зі змінами – закономірні історичні процеси, що є універсальними.

Історична тяглість становлення категорії абстрактного рельєфно вимальовується, якщо застосовувати й інші прийоми аналізу. Наприклад, при

зіставленні даних “Словаря древнерусского языка” з лексикографічними українськими джерелами різних періодів (загалом вони охоплюють XIV – першу половину XVII ст. – ті словники, в укладанні картотеки до яких та в самому опрацюванні професор Л. Полюга брав активну участь) можна побачити певну закономірність – абстрактна лексика тієї мови, яку називали давньоруською (за сучасною термінологією – староукраїнською, пор. [14]) успадкована українською мовою. Це один із аргументів на користь української основи цієї давньої писемної мови. Ще одна таблиця [21: 50–51], побудована на зіставленні української, білоруської та російської мов у контексті функціонування абстрактної лексики є переконливим доказом значно вищого ступеня розвитку української мови у названих хронологічних межах і, на думку автора, “національна прикмета відповідної мови”.

У поповненні реєстру абстрактних слів в українській мові розглянуто також різні вектори запозичень. Якщо говорити про початки писемного періоду в історії української мови, то перша хвиля запозичень абстрактної лексики була зумовлена впливом старослов'янської мови і репрезентувала різні тематичні групи з перевагою релігійної лексики. На пізніших етапах з'являлися вже загальноновживані абстрактні іменники, а згодом, з кінця XV ст., з ними починають конкурувати народнорозмовні лексичні одиниці. Українсько-польські контакти стали поштовхом до взаємозбагачення лексики обох мов, причому в царині абстрактної лексики, навіть попри активне позичання у XVI ст., полонізми в цілому не прижилися. Богемізми, які фіксували в актовій мові XIV–XV ст., цілком імовірно, могли мати спільнослов'янське походження, а тому і не завжди сприймалися як іншомовні слова. Грецька мова упродовж століть була своєрідним лексичним донором для різних європейських мов. Щодо абстрактних грецизмів, які проникали в українську мову, то Л. Полюга виокремив три етапи, перші два з яких хронологічно можна вписати у часові межі, яким присвячена монографія. На початках це переважно релігійна лексика, а вже з XVI ст. – абстрактні одиниці, пов'язані з освітою та наукою. Абстракти-латинізми спочатку проявилися в адміністративно-правничій сфері, а згодом поширилися в інших – зокрема, у науці. Німецькі за походженням абстрактні іменники нечисленні, оскільки безпосередні контакти були обмежені. Аналіз міжмовних взаємин та їх наслідків крізь призму абстрактної лексики не обходиться без з'ясування мовної ситуації та особливих причин для таких контактів. Цей підхід є виразним свідченням взаємодії внутрішніх законів розвитку мови зі зовнішніми факторами, що мають теж подвійну природу – або стимулюють, або сповільнюють її розвиток.

Згадана частина монографії найбільш історично наповнена, оскільки при аналізі абстрактних іменників окреслено широке суспільно-культурне тло і жанрово-стильова різноманітність писемних пам'яток, які створювали і відображали особливу атмосферу, що у ній відбувалося становлення і розширення цього класу слів.

Словотворення абстрактних іменників у діахронному аспекті за різними моделями з наявністю словотвірних варіантів свідчить про потужний потенціал цих лексичних одиниць, а також “про те, що здійснювався процес мовного відбору української лексики” [21: 108]. А на багатство і різноманітність вказує розлога лексико-семантична класифікація, репрезентована у четвертому розділі монографії.

Та окрему увагу не лише в контексті історії мови загалом, але й історичної стилістики заслуговує остання частина монографії “Функціонування та стилістичне використання абстрактних іменників”. Левко Михайлович обрав для аналізу два взаємноспрямовані шляхи – від слова до тексту і від жанрово-стильової специфіки

тексту до лексичної одиниці. У результаті отримав загальну стереометричну картину тогочасного духовного та інтелектуального простору, який сам стає основою для функціонування абстрактної лексики й одночасно стимулює її творення. Характерним для індивідуального стилю професора є насичення наукового тексту власними роздумами, навіть подекуди своєрідними ліричними відступами, які не лише додають експресії викладу, але і надзвичайно вдало доповнюють наукові узагальнення. До прикладу, уявна полеміка з мандрівним дяком – ліричним героєм роману Л. Костенко “Маруся Чурай”, який роздумує над сучасною йому поезією і стверджує, що “слова... видумані, мертві”. Однак поетичні твори того часу, часто насичені абстрактною лексикою, мали високий художній рівень. За спостереженням Левка Михайловича, засобом створення художніх образів якраз і були лексеми з абстрактним значенням.

Значне теоретичне і практичне значення мають узагальнення вченого щодо взаємозумовленості синонімічних та антонімічних відношень у системі абстрактної лексики. Професор вводить поняття семантичного блоку, який можна вибудувати, опираючись на семантичні відтінки абстрактних іменників та їхню загальну семантичну основу: “в межах цих груп (мікросистем) відношення між членами можуть виражатися по-різному: в синонімічних рядах вони об’єднуються за принципом подібності або однаковості семантичного значення, а в антонімічних парах підбір компонентів базується на протиставленні характеристик, розміщених на одному рівні загального семантичного вираження, але в діаметральній протилежності. Семантична близькість окремих синонімічних рядів та антонімічних пар дає підстави не тільки визначити їх взаємозв’язки, які сприяють взаємозбагаченню, а й констатувати, що в такому самовираженні ці зв’язки можуть створювати семантичний блок” [21: 155]. Отже, функціональне і стилістичне різноманіття абстрактної лексики, її системні відношення, здатність до словотворення, а також збагачення складу іншими шляхами – це певна запорука того, що українська літературно-писемна мова періоду XIV – першої половини XVII ст. має розвинені системно-структурні параметри.

Висновки. Узагальнюючи внесок професора Левка Михайловича Полюги в розвиток історії української мови як наукової галузі і як навчальної дисципліни можна стверджувати, що на початку 90-х років XX ст. він був у числі тих мовознавців, які пропагували концептуально новий підхід до осмислення і викладання історії української мови, що позбувався радянських стереотипів і ґрунтувався на україноцентричних ідеях. Одна із таких ідей для професора виявилася наскрізною – розуміння мови як чинника національної незалежності і, за сучасними категоріями, національної безпеки. Тому думки Л. Полюги залишаються актуальними і в сьогоденному дискурсі. Він відкривав нові унікальні пам’ятки для наукових студій, часто це були тексти релігійної сфери, у якій він вбачав чинник збереження національного духу і свідомості. Його жертвна багатогранна праця у царині історії української мови стала однією із підвалин сучасної мовознавчої науки.

Перспективи дослідження. Серед мовознавців, чиї імена вкарбовані в історію україністики, ім’я Левка Михайловича Полюги займає одне з чільних місць. Його наукова спадщина в інших галузях мовознавства, а особливо у царині лексикографії потребує глибокого комплексного аналізу. Свого дослідника, який би проаналізував та узагальнив основні наукові підходи та ідеї, виокремив певні періоди у становленні, цілісно окреслив напрями розвитку ще чекає історія української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Асіїв Л. В.* Морфонологічні явища у прикметниках сучасної української літературної мови : автореф. дис. на здобуття ... канд. філол. наук: 10.02.01–українська мова / Л. В. Асіїв. – Львів, 1997. – 18 с.
2. *Бабич Н. Д.* Історія української літературної мови: Практичний курс / Н. Д. Бабич. – Львів : Світ, 1993. – 376 с.
3. *Бевзенко С. П.* Історія українського мовознавства: Історія вивчення української мови / С. П. Бевзенко. – Київ : Вища школа, 1991. – 231 с.
4. *Горбач О.* Засади періодизації історії української літературної мови й етапи її розвитку / О. Горбач // Другий міжнародний конгрес українців. Мовознавство. Доповіді і повідомлення. – Львів, 1993. – С. 8–12.
5. *Добосевич У. Б.* Мова і стиль рукописних учительних Євангелій кінця XVI – початку XVII ст. : автореф. дис. на здобуття ... канд. філол. наук: 10.02.01–українська мова / У. Б. Добосевич. – Львів, 1997. – 18 с.
6. *Жуйкова М. В.* Типологія власне-видових дієслівних опозицій у сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття ... канд. філол. наук: 10.02.01–українська мова / М. В. Жуйкова. – Львів, 1997. – 16 с.
7. *Закревська Я. В.* Полюга Лев Михайлович / Я. В. Закревська // Українська мова. Енциклопедія. – Київ : Українська енциклопедія ім. М. Бажана, 2000. – С. 466–467.
8. Історія української мови : хрестоматія / упор. С. Я. Єрмоленко, А. К. Мойсієнко. – Київ : Либідь, 1996. – 288 с.
9. Курс історії української літературної мови : у 2-х т. / за ред. І. Білодіда – Київ : АН УРСР. – Т. 1, 1958. – Т. 2, 1961.
10. Лев Полюга. Біобібліографічний покажчик / укл. М. В. Сташко, М. І. Чікало. – Львів, 2000. – 88 с.
11. *Масенко Л.* До проблеми спадкоємності старої писемної традиції в новій українській літературній мові / Л. Масенко // Мовознавство. – 1995. – № 4-5.
12. *Микитюк О. Р.* Українські абстрактні іменники в загальноновживаній і терміній лексиці : автореф. дис. на здобуття ... канд. філол. наук: 10.02.01–українська мова / О. Р. Микитюк. – Львів, 1997. – 17 с.
13. Мовні обрії: Збірник пам'яті Левка Полюги / відп. ред. О. Сімович. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2013. – 232 с.
14. *Німчук В.* Періодизація як напрямок дослідження генезису та історії української мови / В. Німчук // Мовознавство. – 1997. – № 6, 1998. – № 1.
15. *Огієнко І. (Ларіон).* Історія української літературної мови / І. Огієнко ; упоряд., авт. іст.-біогр. нарисів та прим. М. Тимошик. – Київ : Либідь, 1995. – 296 с.
16. *Плющ П. П.* Історія української літературної мови / П. П. Плющ. – Київ : Вища школа, 1971. – 424 с.
17. *Полюга Л. М.* Деформоване висвітлення історії української літературної мови в часи радянського тоталітаризму / Л. М. Полюга // Другий міжнародний конгрес українців. Мовознавство. Доповіді і повідомлення. – Львів, 1993. – С. 36–41.
18. *Полюга Л. М.* До джерел українського красномовства в релігійній проповіді (Ларіон – Галятовський – сучасність) / Л. М. Полюга // Християнство і українська

мова. Матеріали наукової конференції. – Львів : Вид-во Львівської богословської академії, 2000. – С. 444–448.

19. *Полюга Л. М.* Роль української мови в розвитку російської мови в XVII – XVIII ст.: Роздуми над книгою П. Цимбалістого / Л. М. Полюга // Вісник Львівського державного університету. – Львів : Світ, 1997. – С. 16–21. – (Серія філологічна ; вип. 26 Мова і соціальні процеси).

20. *Полюга Л. М.* Співвідношення понять “українська національна” та “українська літературна” мови / Л. М. Полюга // Українська історична та діалектна лексика: зб. наук. праць. – Київ : Наукова думка, 1995. – Вип. 2. – С. 178–182.

21. *Полюга Л. М.* Українська абстрактна лексика XIV – першої половини XVII ст. / Л. М. Полюга. – Київ : Наукова думка, 1991. – 238 с.

22. *Полюга Л. М.* Українська мова у процесі духовного відродження українського народу (про збереження і тяглість національної свідомості) / Л. М. Полюга // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність : міжвід. зб. наук. праць. – Київ : Наукова думка, 1992. – Вип. 1. – С. 208–224.

23. *Полюга Лев* // Могікани гімназії (Другий клас гімназії 1943–44 навчального року). – Львів, 2009.

24. *Сербенська О. А.* Професор Лев Полюга (квітка на могилу) / О. А. Сербенська // Вісник Львівського університету. – Львів : Вид-во Львівського національного університету ім. І. Франка. – С. 358–361. – (Серія філологічна ; вип. 57).

25. *Сімович О. І.* Семантична характеристика традиційних слів- символів в українській мові : автореф. дис. на здобуття ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / О. І. Сімович. – Львів, 1999. – 21 с.

26. *Статєєва В.* Українські письменники про проблеми літературної мови та мовознавства кінця XIX – початку XX ст. / В. Статєєва. – Ужгород, 1997. – 408 с.

27. *Тимошик Г. В.* Бібліантропоніми в новочасних перекладах Святого Письма українською мовою : автореф. дис. на здобуття ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / Г. В. Тимошик. – Львів, 2010. – 20 с.

28. *Франко З. Т.* Варіантність чи територіальна відмінність української літературної мови / З. Т. Франко // Українська історична та діалектна лексика : зб. наук. праць. – Київ: Наук. думка, 1995. – Вип. 2. – С. 169–177.

29. *Чапленко В.* Історія нової української літературної мови / В. Чапленко. – Нью-Йорк, 1970. – 448 с.

30. *Чепіга І. П.* Народнорозмовні елементи у мові українських ділових текстів XVI – першої половини XVII ст. / І. П. Чепіга // Мовознавство. – 1992. – № 6. – С. 3–11.

31. *Чуба Г. В.* Лінгво-текстологічний аналіз Учительних Євангелій другої половини XVI–XVII ст. : автореф. дис. на здобуття ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / Г. В. Чуба. – Львів, 1998. – 18 с.

32. *Шевельов Ю.* Внесок Галичини у формування української літературної мови / Ю. Шевельов. – Львів-Нью-Йорк, 1996. – 160 с. .

33. *Шевельов Ю.* Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941). Стан і статус. – Чернівці : Рута, 1998. – 207 с.

REFERENCES

1. Asiiv, L. V. (1997). *Morfonolohichni yavyshecha u prykmetnykakh suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy: avtoref. dys. na zdobuttia ... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova*. Lviv.
2. Babych, N. D. (1993). *Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy: Praktychnyi kurs*. Lviv: Svit.
3. Bevzenko, S. P. (1991). *Istoriia ukrainskoho movoznavstva: Istoriia vuvchennia ukrainskoi movy*. Kyiv: Vyshecha shkola.
4. Horbach, O. (1993) *Zasady periodyzatsii istorii ukrainskoi literaturnoi movy y etapy yii rozvytku*. In: *Druhi mizhnarodnyi konhres ukrainistiv. Movoznavstvo. Dopovidi i povidomlennia*. Lviv.
5. Dobosevych, U. B. (1997). *Mova i styl rukopysnykh uchytelnykh Yevanhelii kintsia XVI – pochatku XVII st.: avtoref. dys. na zdobuttia ... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova*. Lviv.
6. Zhuikova, M. V. (1997). *Typolohiia vlasne-vydovykh diieslivnykh opozytzii u suchasni ukrainskii movi: avtoref. dys. na zdobuttia ... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova*.va. – Lviv.
7. Zakrevska, Ya. V. (2000). *Poliuha Lev Mykhailovych*. In: *Ukrainska mova. Entsyklopediia*. Kyiv: Ukrainska entsyklopediia im. M. Bazhana.
8. *Istoriia ukrainskoi movy: Khrestomatiia*. (1996). / Upor. S. Ya. Yermolenko, A. K. Moisiienko. Kyiv: Lybid.
9. *Kurs istorii ukrainskoi literaturnoi movy: U 2-kh t.* (1958, 1961). / Za red. I. Bilodida. Kyiv: AN URSSR.
10. *Lev Poliuha. Biobibliohrafichni pokazhchuk* / Ukl. M. V. Stashko, M. I. Chikalo. (2000). Lviv.
11. Masenko, L. (1995). *Do problemy spadkoiemnosti staroi pysemnoi tradytzii v novii ukrainskii literaturnii movi*. In: *Movoznavstvo*. № 4-5.
12. Mykytiuk, O. R. (1997). *Ukrainski abstraktni imennyky v zahalnovzhyvanii i terminni leksytsii: avtoref. dys. na zdobuttia ... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova*. Lviv.
13. *Movni obrii: Zbirnyk pamiatii Levka Poliuihy*. (2013). / Vidp. red. O. Simovych. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy.
14. Nimchuk, V. (1997, 1998). *Periodyzatsiia yak napriamok doslidzhennia henezysu ta istorii ukrainskoi movy*. In: *Movoznavstvo*, №6, 1998, №1.
15. Ohiienko, I.(Ilarion). (1995). *Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy / uporiad., avt. ist.-biohr. narysu ta prym. M. Tymoshyk*. Kyiv: Lybid.
16. Pliushch, P. P. (1971). *Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy*. Kyiv: Vyshecha shkola.
17. Poliuha, L. M. (1993). *Deformovane vysvitlennia istorii ukrainskoi literaturnoi movy v chasy radianskoho totalitaryzmu*. In: *Druhi mizhnarodnyi konhres ukrainistiv. Movoznavstvo. Dopovidi i povidomlennia*. Lviv.
18. Poliuha, L. M. (2000). *Do dzherel ukrainskoho krasnomovstva v relihiinii propovidi (Ilarion – Haliatovskiy – suchasnist)*. In: *Khrystianstvo i ukrainska mova. Materialy naukovoi konferentsii*. Lviv: Vyd-vo Lvivskoi bohoslovskoi akademii.

19. Poliuha, L. M. (1997). Rol ukraïnskoi movy v rozvytku rosiiskoi movy v XVII–XVIII st.: Rozdumy nad knyhoiu P. Tsybalyistoho. In: *Visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia filolohichna. Vyp. 26. Mova i sotsialni protsesy*. Lviv: Svit.
20. Poliuha, L. M. (1995). Spivvidnoshennia poniat “ukraïnska natsionalna” ta “ukraïnska literaturna” movy. In: *Ukraïnska istorychna ta dialektna leksyka: zb nauk.prats. Vyp. 2*. Kyiv: Nauk. dumka.
21. Poliuha, L. M. (1991). *Ukraïnska abstraktna leksyka XIV – pershoi polovyny XVII st.* Kyiv: Nauk. dumka.
22. Poliuha, L. M. (1992). Ukraïnska mova u protsesi dukhovnoho vidrodzhennia ukraïnskoho narodu (pro zberezhenntia i tiahlist natsionalnoi svidomosti). In: *Ukraïna: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist: Mizhvid. zb. nauk. prats.* Kyiv: Nauk. dumka.
23. Poliuha Lev. (2009). In: *Mohikany himnazii (Druhyi klas himnazii 1943–44 navchalnoho roku)*. Lviv.
24. Serbenska, O. A. (2012). Profesor Lev Poliuha (kvitka na mohylu. In: *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filolohichna. Vyp. 57*. Lviv: Vyd-vo Lvivskoho natsionalnoho universytetu im. I. Franka.
25. Simovych, O. I. (1999). *Semantychna kharakterystyka tradytsiinykh sliv- symvoliv v ukraïnskii movi: avtoref. dys. na zdobuttia ... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukraïnska mova*. Lviv.
26. Statieieva, V. (1997). *Ukraïnski pysmennyky pro problemy literaturnoi movy ta movoznavstva kintsia XIX – pochatku XX st.* Uzhhorod.
27. Tymoshyk, H. V. (2010). *Bibliieantropomy v novochasnykh perekkladakh Sviatoho Pysma ukraïnskoïu movoiu: avtoref. dys. na zdobuttia ... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukraïnska mova*. Lviv.
28. Franko, Z. T. (1995). Variantnist chy terytorialna vidmynnist ukraïnskoi literaturnoi movy. In: *Ukraïnska istorychna ta dialektna leksyka: zb nauk.prats. Vyp. 2*. Kyiv: Nauk.dumka.
29. Chaplenko, V. (1970). *Istoriia novoi ukraïnskoi literaturnoi movy*. Niu-York.
30. Chepiha, I. P. (1992). Narodnorozmovni elementy u movi ukraïnskykh dilovykh tekstiv XVI – pershoi polovyny XVII st. In: *Movoznavstvo*, № 6.
31. Chuba, H. V. (1998). *Linhvo-tekstolohichnyi analiz Uchytelnykh Yevanhelii druhoi polovyny XVI- XVII st.: avtoref. dys. na zdobuttia ... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukraïnska mova*. Lviv.
32. Shevelov, Yu. (1996). *Vnesok Halychyny u formuvannia ukraïnskoi literaturnoi movy*. Lviv-Niu-York.
33. Shevelov, Yu. (1998). *Ukraïnska mova v pershii polovyni dvadtsiatoho stolittia (1900–1941). Stan i status*. Chernivtsi: Ruta.

Стаття надійшла до редколегії 20. 02. 2020
доопрацьована 01. 03. 2020
прийнята до друку 07. 03. 2020

HISTORY OF THE UKRAINIAN LANGUAGE IN L. M. POLIUHA'S SCIENTIFIC HERITAGE

Ulyana Dobosevych

*Ivan Franko National University of Lviv,
Ivan Kovalyk department of Ukrainian Language,
1/234, Universytets'ka Str., Lviv, Ukraine, 79001,
phone: (0 322) 239 47 17
e-mail: u-lana@hotmail.com*

Levko Mykhailovych Poliuha belongs to the generation of Ukrainian scholars who have left a deep mark in linguistics with their ideas and their active implementation in articles, monographs, dictionaries. The purpose of the article – to give a comprehensive overview and analysis of L. M. Poliuha's main publications on problems of the history of the Ukrainian language.

Professor Poliuha is the author of a number of scholarly works that cover various aspects of the history of the Ukrainian language. The subject of his studies is wide. It is an identification of those problems in the interpretation of the history of the Ukrainian language that arose under the influence of the Soviet ideology; an overview of those linguistic trends that have become decisive for the Ukrainian language in the broad aspect of interrelated linguistic and national complexes through the optics of national consciousness; analysis of mutual influences of Ukrainian and other languages; defining differential features of national and literary languages; analysis of functional and stylistic diversity of abstract vocabulary, systemic relations, ability to form words, and also enrichment of composition in other ways in the Ukrainian literary and written language of the XIV – the first half of the XVII centuries.

L. M. Poliuha was in the number of those linguists who promoted a conceptually new approach to understanding and teaching the history of the Ukrainian language, which was rid of the Soviet stereotypes and was based on Ukrainian-centric ideas. One of such ideas for the professor has been cross-cutting – understanding the language as a factor of national independence and, by modern categories, national security. That is why L. Poliuha's thoughts remain relevant in today's discourse. He discovered new unique monuments for scientific studies, very often there were texts in the religious sphere in which he saw the factor of preserving national spirit and consciousness. His sacrificial polyhedral work in the field of Ukrainian language history has become one of the foundations of modern linguistic science.

Keywords: history of the Ukrainian language, Ukrainian literary language, Lev Mykhailovych Poliuha, abstract vocabulary.